

.....

Kvoteringsregeln har i praktiken inte ökat de handikappades möjligheter till anställning

.....

kris, vilket är betecknande för Belgien idag.

De senaste årens mycket hårda åtstramningspolitik har drabbat bla vård- och utbildningssektorn hårt. Man har skurit i uppnådd välfärd, vilket är något som en person som drabbats av ett handikapp får känna av. Till detta kommer att Belgien har västeuropas högsta arbetslöshet vilket gör den yrkesinriktade rehabiliteringen svår. Den som drabbas av ett handikapp idag i Belgien har å ena sidan ganska "mjuka strukturer" att tillgå i form av olika institutioner att välja mellan, å ena sidan måste han möta en kärv samhällssituation med krympande anslag och en mycket svår arbetsmarknad där den enskilda arbetstagaren inte ens är skyddad av en lag om anställningsskydd. Detta är i sig en illustration av den belgiska arbetsrätten, i vilken en klar uppdelning görs mellan individens och kollektivets rättigheter.

Bristen på anställningsskydd för individen är en viktig arbetsrättslig skillnad mellan Sverige och Belgien. Inom den arbetsvårdspolitiska sektorn hittar man däremot flera av de inslag vi har i Sverige: arbetsmarknadsutbildning, utbildningsbidrag, lönebidrag, stödåtgärder i form av bidrag till arbetsgivaren för ombyggnader i anpassningssyfte och ersättning för hjälpmedel till den handikappade. Dessutom har man ett kvoteringsystem som innebär att arbetsplatser med en viss storlek ska ha ett visst antal handikappade anställda. Regeln är formellt tvingande för arbetsgivarna, när det gäller anställning av handikappade både inom den privata och den statliga sektorn. Kvoteringsregeln finns dock mest på pappret. Hittills har den inte i praktiken ökat de handikappades möjligheter att få anställning.

Alla som drabbas av handikapp i vuxen ålder måste för att få del av den yrkesinriktade rehabilitering som samhället erbjuder gå via "Fonds National de reclassement social des Handicapés". Detta är en institution som sorterar direkt under arbetsministeriet. Till "Fonden" skickas sålunda en ansö-

kan om "omklassificering" ("reclassement"). (I ordet "reclassement ligger både det formella fastställandet av handikappet och det vi menar med rehabilitering).

Efter det att handikappet fastställts får den handikappade tillgång till arbetsmarknadsutbildning med lön, och speciella arbetsförmedlingsinsatser. Om han placeras på arbetsmarknaden kan arbetsgivaren erhålla lönebidrag, arbetsplatsen kan anpassas och tekniska hjälpmedel kan utgå allt genom finansiering av Fonden. Allt detta sker på ett villkor: att den handikappade redan från början skriver på ett kontrakt, där han underkastar sig arbetsplikt, dvs är beredd att acceptera det arbete han erbjuds.

Eftersom flertalet anställda saknar anställningsskydd, så handlar det oftast om att hitta helt nya arbeten åt de handikappade. Fondens verksamhet är dock uteslutande administrativ. Den praktiska rehabiliteringsverksamheten sker ofta på mindre privata statsunderstödda institutioner, vilket tex är fallet när en synskadad person ska rehabiliteras.

Yrkesinriktad rehabilitering för synskadade i Belgien

För den som blir synskadad i Belgien, finns det flera organisationer att välja mellan, när det gäller basrehabilitering. Två av organisationerna drivs i katolsk regi, en för varje språkgrupp. Det största rehabiliteringscentret är emellertid "neutralt", utan katolsk inblandning, privat men statsunderstött och dessutom tvåspråkigt. Det drivs av "La Ligue Braille". Dessutom finns ett tiotal mindre organisationer av välgörenhetskaraktär för synskadade, vilka bedriver viss rehabiliteringsverksamhet.

Rehabiliteringsinstitutet vid "La Ligue Braille" är en privat motsvarighet till våra AMI-S, syn. Det är det enda som bedriver yrkesinriktad rehabilitering. Något statligt AMI-S, syn finns inte. Institutet har flera avdelningar: En mottagningsavdelning dit den synskadade kommer när den första kontakten

.....

Den handikappade får hjälp på villkor att han underkastar sig arbetsplikt

.....

Under den första perioden arbetar man bara med den inre rehabiliteringen

tas. Där arbetar ett antal socialarbetare med psykosocial rådgivning. Där har man också yrkesrådgivning, anlagsprövning och viss arbetsträning. En avdelning arbetar med att hitta lämpliga arbeten åt de synskadade och utför utredningar för arbetsplatsanpassning. Man har en avdelning för basträning tex i käppteknik och punktskrift. Institutet driver dessutom en egen utbildning för telefonister och sekreterare. Det finns också en avdelning för tekniska hjälpmedel, där man också utreder den synskadades hjälpmedelsbehov. Sedan ca ett år tillbaka har man också ett forskningsbibliotek med en ganska imponerande dokumentation kring synskadeproblematikens olika aspekter.

”Det låter imponerande med alla dessa avdelningar. Men i själva verket är vi totalt 35 anställda, plus några ”benevoles”, dvs frivilliga som arbetar utan betalning – ett typiskt inslag i vård- och social-Belgien. På avdelningen för arbetsanskaffning arbetar egentligen bara en person – en industripsykolog och så jag som också är industripsykolog men dessutom chef”, säger Claude Schepens, som är chef för den franskspråkiga verksamheten inom institutet vid La Ligue Braille.

Hur går då rehabiliteringen till rent konkret för en nysynskadad person, tex en 35-årig yrkesarbetande person, som vill återgå till arbetslivet? Den som just fått sin synskada kommer ofta via ögonläkare eller kurator till institutet vid La Ligue Braille, eller till någon av de andra organisationerna som arbetar med synskadade. Där väljer den synskadade själv.

”Under den första perioden arbetar man bara med den inre rehabiliteringen. Utan en inre anpassning till handikappet kan man inte göra någonting. Denna process måste få ta den tid den tar, även om den tar ett år. Individens måste acceptera sig själv som synskadad och börja ta egna initiativ”, säger Claude Schepens.

Under denna tid är det framför allt socialarbetarna som har kontakt med den synskadade. Här

ingår också rådgivning och hjälp med den ”pappers-exercis” som det nya handikappet medför. En viktig aspekt av kontakten under den första tiden är att tillsammans med den synskadade gå igenom vilka möjligheter till medicinsk rehabilitering som finns, att ögonoperationer utförs i de fall där det är möjligt osv. ”Ingen ska behöva känna att han inte fått del av alla möjligheter som står till buds”, menar Claude Schepens. Under den här tiden är den synskadade antingen sjukskriven och uppbär sjukpenning eller har arbetslöshetsunderstöd, vilket i Belgien kan utgå i flera år, i sjunkande skala.

När den synskadade börjat acceptera sig själv som synskadad – då försöker man motivera honom till att lära sig fungera självständigt som synskadad. Detta kan antingen ske på internat, där man har intensivkurser med käppteknik, ADL, punktskrift osv. Det är också möjligt att gå på dagkurser vid institutet för dem som bor inom pendelavstånd (det gör nästan alla). När den synskadade avslutat denna basträning påbörjas den regelrätta yrkesrehabiliteringen.

”Vårt instituts specialitet är anlagsprövning och yrkesrådgivning”, berättar Claude Schepens. ”Så gott som alla våra elever är nämligen arbetslösa vid det här laget. Mycket få av dem som blir synskadade kan återgå till sina gamla arbetsplatser. De synskadade är helt beroende av arbetsgivarnas välvilja och återvänder till sina gamla arbetsplatser endast i undantagsfall. För de flesta måste det bli fråga om omskolning”. Institutets egen utbildning för telefonister och sekreterare är en möjlighet. Emellertid försöker man mer och mer integrera eleverna i vanliga utbildningsprogram. Inläsning av kurslitteratur sker vid Institutet. Viss annan hjälp kan också erbjudas. Men egentligen ställer man stora krav på eleverna. Färdtjänst förekommer i praktiken inte. ”Den som inte kan förflytta sig med allmänna färdmedel, är inte mogen för omskolning”.

De synskadade är helt beroende av arbetarnas välvilja och återvänder till sina gamla arbetsplatser endast i undantagsfall

Rehabiliteringsinstitut vid La Ligue Braille gör ungefär 200 rehabiliteringsutredningar per år. 1983 lyckades man bara placera 16 personer

När den omskolade synskadade personen sedan ska placeras ut på arbetsmarknaden ska detta formellt ske via den statliga arbetsförmedlingen. I ett par olika kungliga förordningar slås fast att arbetsförmedlingen ska ha särskilda avdelningar för arbetsvård. Dessa har till uppgift att placera handikappade på arbetsmarknaden, bl a med hjälp av det kvoteringsystem som tidigare nämnts. I praktiken placeras dock inga synskadade på arbetsmarknaden genom arbetsförmedlingen, enligt Claude Schepens. "Vi gör alla arbetsplaceringar själva", säger han. "De medel som står oss till buds är vårt eget upparbetade kontaktnät och våra kunskaper om arbetsanpassning för synskadade". Den synskadade förväntas också ta egna initiativ. Så t ex får han eller hon skriva sina egna platsansökningar, när det är aktuellt. För den som inte klarar av de hårda krav på egen ork och förmåga, som Institutet ställer, återstår arbete på skyddad verkstad för vissa eller förtidspensionering.

När slutligen en anställning kan komma ifråga, görs utredningen på anpassning av arbetsplatsen av institutets personal. Denna skriver också alla ansökningar om bidrag för ombyggnader, hjälpmedel etc, samt ansökan om statligt lönebidrag. Under den handikappades första anställningsår, utgår generellt lönebidrag på 30 % av lönen till arbetsgivaren. Detta bidrag kan sedan höjas upp till högst 50 % av lönen om det går att fastställa att arbetsförmågan är permanent nedsatt med 50 %.

Den synskadade förblir dock alltid utlämnad till arbetsgivarens välvilja. Risken för uppsägning finns där alltid. De fackliga organisationerna har aldrig intresserat sig för de handikappade arbetstagarnas situation. Tvärtom, menar Claude Scheppens, uppfattas de synskadade ofta som ovälkomna konkurrenter om de få arbetstillfällena. Det har blivit allt svårare att hitta arbeten åt de synskadade under de allra sista åren i Belgien. Rehabiliteringsinstitutet vid La Ligue Braille gör ungefär 200 rehabiliteringsutredningar per år. 1982 lyckades man placera 33 personer i arbete. 1983 lyckades man bara placera 16 personer och i år blir det kanske ännu färre. Detta bör då ses mot bakgrunden av att Belgien – ungefär lika stort som Sverige ifråga om arbetskraft – idag har ca 500 000 registrerade arbetslösa.